

Ks. STANISŁAW DZIEKOŃSKI

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

s.dziekonski@uksw.edu.pl

ORCID: orcid.org/0000-0002-5243-2628

Recenzja książki: I. Pasławska-Smęder, A. Walulik, *Wychowanie do twórczego życia. Perspektywa młodych dorosłych*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Ignatianum w Krakowie, Kraków 2024, ss. 336.

Twórczość związana jest zarówno z wytworami dzieł sztuki, jak też z całością działalności człowieka – nawet z czynnościami dnia codziennego. Bez wątplenia można zatem stwierdzić, że twórczość jest wpisana w życie człowieka, jego wszechstronny rozwój, który może dokonywać się w sposób bardziej lub mniej świadomy. Nie dziwi więc, że twórczość jest zagadnieniem ważnym dla pedagogiki zarówno w aspekcie teoretycznym jak i w praktyce pedagogicznej zajmującej się rozwojem i zmianami mechanizmów wychowania i kształcenia w ciągu całego życia człowieka. Szerokie i dogłębne uzasadnienie związków, jakie zachodzą między wychowaniem a twórczym życiem człowieka zostało zaprezentowane w książce pt. *Wychowanie do twórczego życia. Perspektywa młodych*. Na tle innych opracowań recenzowane dzieło charakteryzuje się nowością ujęcia i jest wyjściem naprzeciw wyzwaniom, jakie stawia człowiekowi zwłaszcza młodemu, współczesna cywilizacja.

Książka jest bardzo bogata od strony treści. Najpierw prezentowane są kwestie o charakterze teoretycznym, istotne dla zrozumienia pojęć, wokół których prowadzona jest główna refleksja. Stąd też tytuł rozdziału pierwszego: *Teoretyczne podstawy pedagogicznej refleksji nad związkami między twórczością i religijnością*. Lektura tego rozdziału pozwala szerzej zorientować się, że zakorzenione w dys-

kursie prowadzonym zwłaszcza na gruncie humanistyki kategorie, religijność i twórczość, są przedmiotem badań ze strony przedstawicieli różnych nauk: filozofii, historii sztuki, filologii, literaturoznawstwa, psychologii, socjologii, pedagogiki i teologii.

W rozdziale drugim zostały przedstawione metodologiczne założenia własnych badań empirycznych, przeprowadzonych wśród studentów kierunków humanistycznych, społecznych i technicznych. Szczegółowo zostały opisane zastosowane metody, sposoby gromadzenia i analizy danych oraz ich interpretacja.

W rozdziale trzecim zostały zaprezentowane wyniki własnych badań empirycznych. W oparciu o analizy statystyczne zostały przedstawione uzyskane wyniki dla badanych zmiennych uwzględniające kategorie płci i kierunków studiów. Na podstawie wyliczonych regresji zostały wskazane uwarunkowania twórczych zachowań. Oddzielna uwaga została poświęcona poszukiwaniom zmiennych, pośredniczących w związku pomiędzy religijnością personalną a zachowaniami twórczymi. Został też przybliżony proces uwarunkowań relacji między religijnością i twórczymi zachowaniami młodych dorosłych z uwzględnieniem moderatora (3.4).

Z punktu widzenia praktyki pedagogicznej wyjątkowe znaczenie ma czwarty rozdział dysertacji, zatytułowany *Model wychowania do twórczego życia*. W rozdziale tym, bazującym na wynikach prowadzonych badań i literaturze przedmiotu, został zaproponowany model wychowania do twórczego życia, rozpisany na poszczególne, bardziej szczegółowe kwestie: modelowanie w pedagogice; modelowanie z udziałem oddziaływań bezpośrednich i pośrednich; od założeń do schematu ideowego oddziaływań twórczych; propozycje modeli wychowania do twórczego życia; nauczyciel w modelu wychowania do twórczego życia; „potrójny nauczyciel” w modelu wychowania do twórczego życia.

Wyniki przeprowadzonych badań jednoznacznie przekonują, że związki twórczości z religijnością, jakkolwiek mają swoją długą i prezentowaną na różnych etapach dziejów historię, w świetle dzisiejszych cywilizacyjnych zmian domagają się nowego zainteresowania. Dla podejmowania działań pedagogicznych ważną konstatacją jest również stwierdzenie, że człowiek czasów ponowoczesnych jest zainteresowany twórczością i religijnością, jakkolwiek opisując te kategorie używa różnych terminów. W kontekście myślenia, w którym obok siebie stawia się z jednej strony pojęcia: twórczość, kreatywność i innowacyjność, z drugiej zaś religijność, wiara, duchowość, rodzi się potrzeba poszukiwania dróg wspomagających twórcze życie, zaczynając od samego rozumienia tego pojęcia. Zachowania twórcze są tylko składową twórczego życia, na które mają niewątpliwie wpływ także: osobisty potencjał jednostki; czynniki zewnętrzne/środowiskowe; bardziej lub mniej potrzeba odniesień transcendentnych. Proponowany model wychowania do twórczego życia zakłada zatem udział „potrójnego Nauczyciela”: Wewnętrznego, Zewnętrznego i Transcendentnego (Boga). W zależności od etapów życia,

ich udział może być różny. Czynnikiem łączącym jest odniesienie do świata wartości, dlatego jednym z głównych zadań jest wspomaganie wychowanka w odkrywaniu tego, co nadaje sens życiu. W wychowaniu do twórczego życia istotną kwestią jest budzenie świadomości własnej tożsamości i pomoc w odkrywaniu sensu własnego życia. Działania te są istotne w przygotowaniu do odpowiedzialnego pełnienia zadań we wszystkich obszarach aktywności człowieka: osobistych, zawodowych, społecznych i religijnych. Są także podstawowe – do zrozumienia, czym jest prawdziwe szczęście i dla osiągnięcia tego stanu.

Prezentowane w książce wnioski, będące wynikiem prowadzonych badań, dobrze korespondują z ujęciami, jakie są wysuwane na gruncie personalizmu chrześcijańskiego, który postrzega człowieka jako osobę ludzką stworzoną przez Boga, wolną i powracającą do Niego, zobowiązaną do samourzeczywistnienia się w samowychowaniu poprzez panowanie nad naturą i służbę społeczności. Wychowanek staje się celem wychowania, a nawet celem swego wychowawczego działania. Wychowanie polega na umożliwianiu wychowankowi wszechstronnego rozwoju jego własnej osobowości poprzez angażowanie jego aktywności na tyle, na ile osoba ludzka, świadoma i wolna, może być naprawdę aktywną (P. Viotto, *Pedagogia Generale*, wyd. V, Marietti Editori Ltd. 1966, s. 205.230–231). Zaproponowany w recenzowanym dziele model wychowania do twórczego życia odpowiada również oczekiwaniom, jakie wychowaniu postawili ojcowie Soboru Watykańskiego II, dowartościowując podmiotową rolę wychowanka, wskazując równocześnie na znaczenie obecności wychowawcy i wpływu środowiska, a równocześnie podkreślając znaczenie religii i religijności we wszechstronnym rozwoju człowieka (DWCH 1). Ta perspektywa została znacząco rozszerzona w nauczaniu posoborowym, zwłaszcza w wypowiedziach św. Jana Pawła II, który w przybiegających na sile procesach dechrystianizacji i laicyzacji, szerzenia postmodernistycznej teorii życia społecznego i zmian cywilizacyjnych determinowanych rozwojem technologii cyfrowych wręcz domagał się wychowania ukierunkowanego na twórcze życie. Według papieża jednym z podstawowych zadań w tym względzie jest osobiste zaangażowanie w wychowanie. Wychowanie prowadzone w ramach rodziny czy szkoły ma wspomagać samowychowanie, które papież rozumie jako cierpliwe, wytrwałe, trudne budowanie „od wewnątrz”. W dziedzinie samowychowania, o którym mówi Jan Paweł II, istotnym programem stają się słowa Chrystusa: „poznacie prawdę i prawda was wyzwoli”. W egzystencjalnym wymiarze prawda jest rozumiana jako zdolność odróżniania tego, co rozwija wychowanka, od tego, co go niszczy. Wychowanie winno pomagać wychowankowi przyswajać prawdę o sobie i o świecie. Dzięki inteligencji i umiejętności myślenia, w oparciu o doświadczenia własne oraz obserwację innych, ma on dokonywać trafnych wyborów poprzedzonych właściwą oceną tego, co go rozwija, od tego, co ogranicza jego rozwój (Por. A. Solak, *Prawda jako najwyższa wartość wychowawcza*, w: *Dzisiejsza młodzież*, red. S. Stala, Kraków 2001, s. 110).

Niezaprzeczną wartością recenzowanej książki są badania empiryczne, których wyniki nie tylko posłużyły dla poznania, jak wygląda wychowanie do twórczego życia w obecnych warunkach społecznych, kulturowych i edukacyjnych, ale też pozwoliły na wypracowanie określonych rozwiązań dla współczesnej i przyszłej praktyki pedagogicznej. Książka, mimo że dotyczy wielu kwestii trudnych dla współczesnego wychowania, budzi nadzieję, że w dzisiejszym świecie jest możliwość wychowania do twórczego życia. Lektura dzieła pozwala też odkryć, jaką rolę w wychowaniu do życia twórczego może i odgrywa dzisiaj pedagogika religii, czy w ogóle pedagogika personalistyczna uprawiana na gruncie chrześcijaństwa. Prowadzone badania wskazały również, jak istotną rolę w wychowaniu do twórczego życia jest uwzględnienie postulatu łaski Bożej w wychowaniu, który, zwłaszcza w pedagogice uprawianej na gruncie katolickim, był i jest często wysuwany (por. Pius XI, *Divini illius magistrii*, DWCH 2).

Oceniana książka, bardzo bogata w swej treści, została przygotowana z wykorzystaniem metod właściwych pedagogice, dobrze opisanych i prawidłowo zastosowanych. Struktura dzieła spełnia wymagania stawiane pracom naukowym – jest logiczna, spójna i przejrzysta, a kolejne rozdziały rozwijają główny problem badawczy zakreślony w jej tytule. Podział treści jest właściwy, a użyty język komunikatywny, co nie było łatwe z uwagi temat pracy, który budzi zainteresowanie przedstawicieli różnych kierunków i wymagał między innymi analizy literatury wykraczającej poza pedagogikę. Uwagę zwraca bogactwo przypisów, co świadczy o rzetelności w dokumentowaniu prowadzonych analiz. Została zebrana bogata literatura, wśród której uwzględniono publikacje wydane w językach obcych, głównie w języku angielskim. Reasumując, pozytywnie oceniam książkę A imię Walulik, I imię Paślowskiej-Smęder pt. *Wychowanie do twórczego życia. Perspektywa młodych dorosłych*. Jest to dzieło w pełni tego słowa znaczeniu, prezentujące wysoki poziom naukowy i bardzo istotne wskazania dla praktyki wychowawczej. Dlatego też jednoznacznie rekomenduję jego książkowe wydanie.